

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

©Дерев'янюк В.М., 2015

У процесі економічної глобалізації головними факторами розвитку національної економіки стають креативні здібності особистості, наукові знання та інтелектуальні ресурси, відбувається заміщення товарно-матеріальних запасів інформацією, а основних фондів – знаннями. Інтелектуальна діяльність стає головною умовою економічного зростання, а інтелектуальний капітал – найважливішим ресурсом досягнення даної мети.

Термін «інтелектуальний капітал» вперше використав у 1969 р. відомий американський дослідник Дж. Гелбрейт, який відзначав: «Долар, вкладений в інтелект людини, часто приносить більший приріст національного доходу, чим долар, вкладений в залізницю, греблі, машини і інші капітальні блага» [1, с. 234]. Взагалі, питання існування інтелектуального капіталу було поставлено ще раніше. Ш. Фур'є у своїй праці «Новий господарський соціетарний світ» (1829) до основних чинників виробництва відносить також талант. П. Друкер у роботі «Концепція корпорації» (1946), розглядаючи питання менеджменту, теж звертався до теми інтелектуального капіталу. Згадується про новий вид діяльності – галузі з виробництва знань, а також економіки, заснованої на знаннях, у праці Ф. Махлупа «Виробництво і поширення знань у США» (1962). У 1990-х роках завдяки роботам Т. Стюарта – одного з фундаторів концепції інтелектуального капіталу – цей термін набув поширення. На даний час, згідно визначення В.Д. Базилевича, інтелектуальний капітал, можна трактувати, як накопичену у процесі інтелектуальної діяльності сукупність знань, досвіду, навичок, творчості, здібностей, взаємовідносин, що мають економічну цінність і використовуються у процесі виробництва й обміну з метою отримання доходу [2, с. 55]. Однак новизна та складність цього поняття зумовили неоднозначність та суперечливість наявних підходів до визначення сутності інтелектуального капіталу. Тому, на нашу думку, необхідно дану категорію визначити та закріпити на законодавчому рівні. Лише в цьому випадку, інтелектуальним капіталом можливо буде управляти та контролювати для покращення становища нашої країни в цілому.

Щодо законодавчого регулювання інтелектуального капіталу, то поки-що немає нормативних актів, які комплексно розглядають дану категорію. А.М. Козирев та В.Л. Макаров підкреслюють, що поняття інтелектуального капіталу ніде у світі не закріплено жодним законодавчим актом, і це дозволяє дослідникам висловлювати найбільш неочікувані точки зору незважаючи на юридичні обмеження. Як бачимо, різні науковці закладають у сутність інтелектуального капіталу свої елементи, тому й виникає проблема визначення нормативної бази. Проте, слід охарактеризувати законодавчі акти по окремих елементах інтелектуального капіталу.

Зміст нематеріальних активів, що розглядаються в бухгалтерському сенсі, й інтелектуальної власності визначено в нормативних актах. Об'єкти промислової власності, такі як винаходи, промислові зразки, корисні моделі відносяться до інтелектуальної складової функціонування підприємства. Основним законом, відповідно до якого охороняється інтелектуальна діяльність в Україні, є Конституція України. Згідно із ст. 41 Конституції України кожна людина має право володіти, користуватися й розпоряджатися результатом своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Охорона інтелектуальної діяльності здійснюється відповідно до Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України та спеціального законодавства у сфері промислової власності (закон про промислові зразки і закон про винаходи) [3]. Законодавчу базу України можна представити на рис. 1.

Охорона інтелектуальної власності як форми матеріалізації інтелектуального капіталу відмічена в загальному законодавстві України та закріплена такими законами і державними правовими документами:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-ГУ.
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-ГУ.
3. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15 грудня 1993 р. № 3689-ХГГ.
4. Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» від 15 грудня 1993 р. № 3688-ХІІ.

Закон України «Про охорону прав на винаходи й корисні моделі» від 15 грудня 1993 р. № 3687-ХГГ.

Закон України «Про авторське право у суміжних правах» від 23 грудня 1993 р. № 3792-ХГГ.

Положення про державний реєстр свідоцтв України на знаки для товарів і послуг, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 10 січня 2002 р. № 10.

Положення про державний реєстр патентів України на промислові зразки, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 12 квітня 2001 р. № 290.



Рис. 1. Законодавче забезпечення розвитку інтелектуального капіталу в Україні

Також існують різноманітні інструкції, порядки, роз'яснення, правила, накази, регламенти та методичні рекомендації. Частиною національного законодавства є міжнародні договори та угоди, узгодження на обов'язковість застосування яких дала Верховна Рада України (ст. 10 ГКУ).

Нормативне введення нематеріальних активів у бухгалтерський облік підприємств України було проведено у 1993 р. «Положенням про організацію бухгалтерського обліку та звітності в Україні», затвердженим постановою КМУ від 03.04.1993 р. № 250.

Таким чином, існують різні погляди на сутність інтелектуального капіталу, що зумовлено, в першу чергу, відсутністю закріплення цієї категорії на законодавчому рівні країни. Дослідивши правові основи функціонування прав інтелектуальної власності, було побудовано загальну схему законодавчого забезпечення розвитку інтелектуального капіталу. Деталізувавши дану схему та розробивши відповідні проекти документів для категорії інтелектуального капіталу, породить можливість вплинути на інноваційний розвиток економіки країни. Тому, дана проблема є актуальною та потребує вирішення в подальших дослідженнях.

1. Гелбрейт Д. *Економические теории и цели общества* / Под ред. акад. В.Л. Иноземцева. – М.: Прогресс, 1999. – 436 с.

2. Базилевич В.Д. *Интеллектуальна власність: підручник* / В.Д. Базилевич. – К.: Знання, 2006. – 431 с.

3. Сергеева А.В. *Ключевые аспекты теории интеллектуального капитала [Электронный ресурс]* / А.В. Сергеева // — Тула: Тульский филиал Финансового университета при Правительстве РФ. — Режим доступа: sworld.com.ua/of-individual-conferences/oct-2012.